

חידודין

156

עלון שבועי מבית ישיבה גדולה "אורחות יוסף" פרשת נצבים וילך

בס"ד

צמיחה אדיר. והחטאים הישנים, שהביאו אותו להכרה עמוקה כמה הוא רחוק מה' וגרמו לו לעשות מהפך בחיים, הופכים בדיעבד לזרז שהביא אותו לקרבת אלוקים עצומה שלא היה מגיע אליה בלעדיהם. במצב כזה, הזדונות הופכים ממש לזכיות.

דרגה עליונה זו של תשובה מאהבה, שבה מגיעים עד כיסא הכבוד ושם נמחקים העוונות לחלוטין ונעשים זכיות, נלמדת בדיוק מהפסוק בהושע "שובה ישראל עד ה' אלוך תירוך שני (על פי המהר"ם חביב):

המהר"ם חביב (ביומא פ"ו) מסביר שהגמרא דורשת את המילה "כי כשלת" מתוך הפסוק בהושע כדי ללמד יסוד עצום:

הפסוק בהושע פונה אל עם ישראל בדיוק במצב של נפילה ובשפל המדרגה "בעוונך" הוא בא ללמד שהתשובה אינה שמורה רק לצדיקים או למי שמצבם הקל, אלא היא פועלת וקיימת אפילו אצל מי שנכשל בחטאים החמורים ביותר. השימוש בפסוק זה מדגיש שגם כאשר האדם נמצא בתחתית, כוחה של הקריאה "שובה" מגיע עד למקום הגבוה ביותר, מפני שאין דבר העומד בפני התשובה.

לעומת זאת, הפסוק בפרשת ניצבים – ושבתי עד ה' אלהיך ושמעתי בקולו – נאמר בהקשר רחב יותר של קיבוץ גלויות "אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך" של תהליך מתמשך. לכן, רבי לוי בחר דווקא בפסוק מהנביא הושע, המכוון במדויק אל האדם הנמצא בשפל המדרגה ("כי כשלת בעונך") ומלמד עד היכן כוחה של התשובה מגיע.

"מחזיב עיניך עד שואב מימך" (כ"ט י')
אומר רש"י: מלמד שבאו כנעניים להתגייר בימי משה כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע. וקשה: הרי גר הוא רק מי שנתגייר כהלכה על ידי טבילה ומילה, ובמדבר הרי לא מלו (שהרי נפסק המילה במדבר במשך ארבעים שנה)? ואם כן הלוא הם נכרים גמורים!

הבחור החשוב אלחנן גרינבאום ושמואל מנדלסון התעסקו בקושיה זו וכיוונו בתירוצם לדעת הרא"ם שכוונת רש"י במונח "להתגייר" אינה לגר צדק גמור אלא כוונתו לגר תושב. וכן מוכח במספר מקורות נוספים שפרשו כך את דברי רש"י רש"י במסכת גיטין (דף כד, עמוד ב') – שמהם משמע שמדובר במעמד של עבדים כנעניים או גר תושב. המהרש"א. הכלי יקר.

"ושבת עד ה' אלקיך" (ל ב')

במסכת יומא (פ"ו, ע"ב) אמר רב לוי: גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר בפסוק בהושע (י"ד, ב'): "שובה ישראל עד ה' אלקיך". וקשה: למה לא הביאו את הפסוק המפורש מפרשת ניצבים "ושבת עד ה' אלקיך" תירוך ראשון (על פי המהרש"א):

המהרש"א ביומא שם מבאר שישנם שני סוגי תשובה המבטאים מדרגות שונות:

תשובה מיראה כאשר האדם שב מחמת פחד מן העונש או מתוך לחץ רוחני, התשובה פועלת ברמה של המתקת הדין. הקב"ה מתייחס אל החטאים המזידיים בחסד וברחמים כאילו היו שגגות בלבד ("כשגגות"). אולם, העבירות עצמן עדיין נשארות ברקע כאירוע שלילי שנמחל.

תשובה מאהבה כאשר האדם שב מתוך אהבת ה' עמוקה, עוצמת האהבה והרצון הדבוק בו כל כך חזקים, עד שהם הופכים את משבר החטא למנוע

חידוין

בס"ד

עלון שבועי מבית ישיבה גדולה "אורחות יוסף"

המקורית שנמסרה למשה רבנו בהר סיני ונשכחה מחמת הצרות והזמנים (כפי שנשתכחו הלכות בימי אבלו של משה ובזמנים שונים). גילוי של מסורת עתיקה שניתנה כבר בסיני אינו בגדר "חידוש תורה מהשמים", אלא חשיפת עובדה היסטורית-תורנית שהייתה מונחת שם מעולם.

תירוץ החתם סופר ורבי עקיבא איגר: הקושיא מתיישבת בכך שכאשר אליהו הנביא יבוא לתרוץ את קושיות ה"תיקו", הוא לא יפסוק הלכה באמצעות נבואה חדשה או הוראה מן השמים הסותרת את התורה שניתנה לאדם ("לא בשמים היא"), אלא: יגלה את המסורת המקורית שנמסרה למשה בסיני ונשכחה. או שיכריע מכוח סמכות של בית דין וסנהדרין שישבו להתכונן בארץ.

לראות את הילד מעבר למילים

הפרשה פותחת במעמד האיחוד הגדול "אתם נצבים היום בלכם" מראשיכם שבטיכם וקניכם ושבטיכם טפכם נשיכם" התורה מקבצת יחד את כולם – מהחכמים ביותר ועד ה"טף", ללא הבחנה במעמד או ביכולת הבעתית. בחינוך ילדים המתמודדים עם קשיים בהבעה ובהעברת מסרים, האתגר הגדול ביותר של ההורים הוא תחושת הריחוק כאשר המילים אינן יוצאות החוצה או כשהשיח נתקע. בפרשה רואים שהקשר ההורי אינו תלוי רק במילים. בדיוק כמו במעמד שבו כולם עומדים יחד – גם בבית, העמידה המשותפת, המבט, הנוכחות והחום שאין להם צורך בניסוח מילולי, הם הבסיס האמיתי לחיבור.

המסר המרכזי מתוך הפרשה להורים הוא כפול:

1. כולם נכללים הילד שלכם, גם אם הוא מתקשה להביע את עצמו, נמצא איתכם בלב המעמד ושוהה בלב שלכם באותה מידה.

2. הקשבה מעבר לדיבור לפעמים ההקרה והחיבור אינם מגיעים דרך הסברים שכליים ארוכים ("לא בשמים היא בפוך ובלבבך לעשותו"), אלא דרך תחושת השותפות, הקבלה והכלה רגשית פשוטה.

כשהילד מרגיש שאדם מבין אותו גם בלי מילים, נפתח הלב שע"י מוסדות מגן אברהם והדרך לקרבה אמיתית מתחילה להיסלל מבפנים

ח"ר משה נתנאל טוקר

"וַיֹּמַר ה' אֶל־אֱלֹהֶיךָ אֵת לְבָבְךָ וְאֵת לִבְבִּי וְרָעָה" (ל', ו) משמע שזו הבטחה לעתיד שהקב"ה יעשה זאת ואין הדבר תלוי באדם. אולם, בפרשת עקב נאמר "וּמַלְתֶּם אֶת עֲרַלְתְּ לִבְבְּכֶם" (י', ט"ז) – הרי שמוטל על האדם בעצמו להסיר את ערלת לבו!

תירוץ הרמב"ן: מדובר בשני שלבים המשלימים זה את זה בתהליך התשובה:

השלב הראשון (פרשת עקב – "ומלתם"): מוטלת על האדם החובה לעשות את הצעד הראשון מכוח בחירתו החופשית.

השלב השני (פרשת ניצבים – "ומל ה'"): ברגע שהאדם מתעורר מלמטה ומקיים את חלקו, הקב"ה משלים את המלאכה ומסיר לגמרי את אטימות הלב כהבטחה לעתיד.

תירוץ החתם סופר: האדם יכול אמנם לבצע פעולה נקודתית של שבירת היצר בכוח עצמו, אך אין בכוחו לשנות את טבעו הפנימי לצמיתות. כאשר האדם עושה את ה"מילה" המוגבלת שלו, הקב"ה מופיע ומשלים אותה מבפנים על ידי עקירת טבע הרע מן הלב באופן תמידי.

האור החיים הקדוש (דברים ל', ו') מסביר שההבדל בין הפסוקים נובע משני סוגי תשובה שונים: תשובה מיראה (פרשת עקב – "ומלתם"): דורשת מאמץ אישי קשה ומתמשך של האדם, שכן עליו להילחם בכוחות עצמו ביצרו ולמול את לבבו בבחינת עבודת פרך. תשובה מאהבה (פרשת ניצבים – "ומל ה'"): היא מתנה משמים, שבה הקב"ה לבדו מסיר את אטימות הלב וגורם לאדם לאהוב אותו בטבעיות ובקלות, מבלי שיצטרך להילחם עוד ביצרו.

"לֹא בְעֲלֵמִים הוּא" (ל', יב)

לכאורה קשה: על מה שכתוב בגמרא שדין "תיקו" מונח "עד שיבוא אליהו", מה יועיל שיבוא אליהו, והרי התורה אינה בשמים ואין פוסקים עוד על פי נבואה?

תירוץ רבי אלחנן וסרמן (קובץ שיעורים, ב"ב, אות תר"מ) ואחרונים נוספים:

כל הכלל "לא בשמים היא" או "אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה" עוסק במצב שבו הנביא בא לחדש הלכה מכוח שמים או להכריע ספקות באמצעות בת קול שמימית.

אולם אליהו הנביא לכשיבוא לא יחדש הלכה מדעתו השמימית, אלא יגלה את המסורת